

PAPER DETAILS

TITLE: ISİD DÜSÜNCE YAPISININ TEOLOJİK ARKAPLANI

AUTHORS: Ramazan BIÇER

PAGES: 1-11

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/179945>

İŞİD DÜŞÜNCE YAPISININ TEOLOJİK ARKAPLANI

-Theological Background of ISIS-

Prof. Dr. Ramazan BİÇER
Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
rbicer@sakarya.edu.tr

Abstract *The organization called ISIS or ISIL with its religious rhetoric is actually neo-salafism which has its historical forms as Kharijis during the period of caliph Ali and Wahhabiyya later on. This movement is more a political one although it covers its rhetoric with religious terminology as its former forms did. This religio-political movement was called neo-kharijism by Ottomans. With different fractions ISIS is a new form of Salafiyya and has a creedal background as well, which makes this movement creedal and political organization.*

Key Words: ISIS or ISIL; neo-salafiyya; Kharijis.

GİRİŞ

İslam dünyasındaki mevcut İslami kimlikli dini oluşumlar, siyasi bağlamda değerlendirilmekle birlikte, inanç bazında şekillenmektedirler. Bu kimlik ise, daha çok mezhepsel boyutta kendini göstermektedir. Bu doğrultuda bir İslam coğrafyası çizilecek olduğunda, bunun kıtalar, bölgeler ve ırklar bazında değil, özellikle mezhepsel boyutta oluşturulacağını tahmin etmek zor değildir. Nitekim mevcut değerlendirmelerin çoğu da bu yöndedir.

İslam mezhepler tarihinin bir kavramı olan ‘f-r-k’ (fırka), söz konusu hadiste yer alan “se-tefterik” kelimesinden esinlenmiştir. Zamanla bu terim fırka şeklinde belirginleşmiştir. Belirli bir kesim, sosyal hayatta diğer insan ve gruplardan ayırıcı temel değer ve özelliklere sahip kimseler anlamına gelen fırkaya eşdeğer bir kavram da, gidilen yol, tutulan metot manasındaki “mezhep” terimidir. Tarihsel süreçte bir inanç ekolü olup, çoğulu ‘fırak’ olan ‘fırka’ daha çok, çoğulu ‘mezahib’ olan ‘mezheb’ kelimesiyle ifade edilmiştir.

İslam tarihinde mezhep, siyasi, itikadi ve ameli alanlarda kullanılmış, geniş bir kapsama sahip bir terimdir. Bununla birlikte teknik olarak mezhep, daha çok itikadi alana özgün olmuştur. Kelam ve İslam Mezhepleri Tarihi’nde ‘Fırka’, ‘Nihle’

ve ‘Makalat’ kelimeleri, inanç konularıyla ilgilenen itikadi mezhep anlamına gelmektedir. Mîlel ve Nihal başlıklı kitaplar, İslami fırkalar ile İslam dışındaki dini akımlar için kullanılmıştır.

Hz. Peygamber ümmetinin geleceği ile ilgili olarak, onların birçok kollara ayrılacağını ve bunların büyük çoğunluğunun da doğru yoldan ve hak metottan ayrılacağını bildirmiştir. Doğru yolda olanların, kendi ve sahabilerinin izinden gidenler, Kur’an kulvarında yürüyenler ve Al-i Beyt çizgisinde hareket edenlerin oluşturacağı vurgulanırken bu kesim, “fırka-i naciye” olarak tanımlanmıştır. İlgili rivayetlere göre Müslümanlar 73 fırkaya ayrılacaktır. Yahudiler ve Hristiyanlar arasında olduğu gibi, Müslümanlar arasında da ayrılıklar olacaktır. Bu fırkalardan yalnızca birisinin cennette, diğerlerinin cehennemde olacağı bildirilmektedir. Kurtuluşa erecek söz konusu fırka “cemaat” olarak adlandırılmış ve bu cemaat olgusu da, “Rasulullah’ın ve O’nun ashabının üzerinde bulundukları yol üzere bulunmak” şeklinde tanımlanmıştır. Bu husus, Ebu Hureyre’nin (ö.58/677) naklettiği hadiste, Hz. Peygamber: “Yahudiler 71 veya 72 fırkaya, Hristiyanlar da 71 veya 72 fırkaya ayrıldılar. Benim ümmetim de 73 fırkaya ayrılacaktır” şeklinde kaydedilmiştir. Diğer bir rivayette ise, “Dikkat ediniz! Sizden önce Ehl-i Kitap olanlar 72 fırkaya bölündüler. Kuşkusuz bu ümmet de 73 kısıma ayrılacaktır. Bunlardan 72’si Cehennemde, biri Cennette olacaktır” kaydıyla Müslümanlar içerisinde oluşacak itikadi oluşumlara dikkat çekilmiştir.

Yukarıda kaydedilen hadiste yer alan 73 fırka hadisi İslam alimleri tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. Şöyle ki, Bazı kelam alimleri bunun sayısal değeri olduğu düşüncesiyle yazdıkları eserlerde ana mezhepleri tespit etmiş ve bunları da kendi aralarında şubelere ayırarak, sayıyı 73’e tamamlamışlardır. Ancak 73 sayısını oluşturan fırkaların sayısında ittifak bulunmamaktadır. İslam bilginleri ana İslami fırkaların sayısı hakkında, 4’ten 10’a kadar farklı rakamlar vermişlerdir. Sözelimi Bağdadi (ö.429/1037), Ehl-i Sünnet ile birlikte ana İslami fırkaları 10 gruba, kolları ile birlikte sayıyı 73’e ulaştırmıştır. Mesela Eş’ari’ye (ö.324/966) göre ana İslami fırkalar 10’dur. Makdisi (ö.356/966) ise 8; Malati de (ö.377/987) 6; Bağdadi (ö.429/1037) ise 10; İbn Hazm da (ö.456/1064) 5 olarak kaydederken, Isferayini (ö.471/1078) bunu 10; İbnu’l-Cevzi (ö.597/1200) 6; el-İci (ö.756/1355) ise 8 olarak tespit etmişlerdir.

Bu fırkaların ayrışmasında farklı ölçütler kullanılmıştır. Sözelimi Bağdadi (ö.429/1037) ve Malati (ö.377/987) onların birbirlerinin tekfir edip etmemelerini esas almıştır. İtikadi İslam mezheplerinin tasnifindeki farklılığın temel nedeni de, bundan kaynaklanmaktadır.

Bir kısım mezhep tarihçileri de hadiste bildirilen rakamın çokluk ifade ettiğini belirtip, mezheplerin sayısını dile getirmemişlerdir. Eş’ari (ö.324/936) *Makalatü’l-İslamiyyin* adlı eserini, Fahreddin er-Razi’de (ö.606/1210) *İtikadatü’l-Fırakü’l-*

Müslimin ve'l-Müşrikin adındaki çalışmasını bu doğrultuda ele almıştır. Ona göre fırkaların sayısı en az 73'tür. Tarih boyunca İslam toplumunda ortaya çıkan fırkaların çokluğu 73 sayısını aşmıştır. Nitekim o, İslam toplumunda ortaya çıkan Rafizilik gibi bazı fırkalardan doğan tali kolların bile tek başına 73 sayısını aşmaktadır.

Bu veriler doğrultusunda İslam tarihinde ana ve tali kollar şeklinde birçok itikadi ekol oluşmuştur. Bu süreçte yer alan fikri hareketlerin tümünün, zaman ve zeminin getirdiği bazı farklılıkların dışında günümüzdeki İslami temalı ekollerin temel görüşlerinin, geçmişte söz konusu olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda çağımızdaki itikadi oluşumların ana temaları ve söylemlerini, geçmişte aramanın yanlış olmadığı kanaatindeyiz. Daha çok Cebriyye, Mu'tezile, Şia ve Haricilik temelinde oluşan günümüz itikadi İslami temalı akımlar, ana görüşlerini geçmişte yaşanan tartışmalar ve olaylar üzerine bina etmişlerdir.

Günümüz İslam dünyasındaki dini-siyasi oluşumların temel algılarına bakıldığında, Hz. Peygamberin vefatıyla başlayan ve dört halife döneminde devam eden olayların şekillendirdiği inanç konuları ekseninde hareket ettikleri anlaşılmaktadır.

Temel anlayış itibarıyla Şia ve Haricilik algısı etrafından şekillenen itikadi mezheplerin, günümüz genel-geçer İslami yorumunun ötesinde var olan mezhepler olarak gündemde kalmaktadır. Her ne kadar ayrıştırıcı bir mezhep olarak tanımlanmamakla birlikte 'Sünni' şeklinde adlandırılan ezici çoğunluğun dışında kalan bu iki fırka, diğer oluşumlar arasında kendisinden daha çok söz ettirendir.

Son zamanlarda İslam ülkelerinde meydana gelen olayların büyük kısmı, bu iki anlayış ekseninde hareket eden mezhep mensupları tarafından gerçekleştirilmektedir. Farklı adlar altında ama Haricilik temasıyla hareket eden bu oluşumların en belirgin özellikleri, dini yayılcılık ve şiddet hareketlerinin ön plana çıkarılmasıdır. Kendileri ifade etmemekle birlikte İŞİD'in de Haricilik ölçütleriyle hareket ettiği görülmektedir.

HARİCİLİK

Harici, "çıkılmak, itaatten ayrılıp isyan etmek" anlamındaki huruc kökünden, "ayrılan, isyan edenler" anlamında haricun kelimesinden meydana gelmiş bir terim olup, topluluk ismi olarak "Hariciyye" ve "Havaric" şeklinde kullanılır. Bu grubun adlandırılmasında içten ve dıştan gelen tepkiler şeklinde iki farklı yaklaşım söz konusudur. İsyen ettikleri yöneticiler ile fırkanın muhalifleri onu, "insanlardan, dinden, haktan veya Hz. Ali'den uzaklaşan ve yönetime karşı ayaklanarak, cemaatten çıkanlar" anlamında kullanmışlardır. Şehristani'ye göre, toplumun görüş birliği ile arasından seçtiği imama karşı ayaklanan her insan, harici ismiyle anılmaktadır (Şehristani, 2005:109).

Haricilğin doğuşu, tarihçiler tarafından Sıffin Savaşı'nda hakem olayının ortaya çıkışına bağlanmıştır. Buna göre Havaric, hakem tayinini, yani tahkimi kabul etmesinden dolayı Hz. Ali'den ayrılanların meydana getirdiği bir fırkadır. Ancak Hariciliğin ortaya çıkışında başka faktörler de mevcut olduğu kabul edilmektedir (Fığlalı, 1997).

Haricilerin, daha çok yeni Müslüman olan kesimlerden geldikleri Hz. Peygamber'in son yıllarında çöl ve dağlık bölgelerden Medine'ye gelerek İslam'a giren, az bir müddet şehirde kalıp, o süredeki öğrendikleriyle hareket eden kimseler olduğu bilinmektedir. Ezberlerindeki Kur'an bilgisi yegâne dayanakları olan Hariciler, inançlarına samimi şekilde bağlı insanlar olmaları nedeniyle bildikleri yahut bildiklerini sandıkları hususları büyük bir taassupla savunmaktaydılar.

Bunlar kendi doğrularından şaşmayan, karşıt görüştekilerin ileri sürdükleri yorum ve açıklamalara kulak tıkayan, ibadetlerini yerine getirmede çok disiplinli olan kimselerdi. Bildikleri ve günah olarak algıladıkları hususlarda hassas oldukları için etraflarında işlenen günahlara tepkisiz kalmayan ve buna şiddetle müdahale eden bir anlayışta idiler.

Kabile insanları olmaları nedeniyle devlet disiplinine alışık değillerdi. Bu nedenle halifelerin uygulamaları onlar için bağlayıcı değildi. Çöl hayatı ve kabile kanunları onları cesur, azimli, gayretli ve tabii ki merhametsiz kılmıştı. İsyanlarında, katıldıkları savaşlarda hiç ölümden korkmadan çarpışılar, hasımlarına acımasızca saldırdılar (Dalkılıç 2010:47).

VEHHABİLİK

Haricilik düşüncesi ekseninde ortaya çıkan oluşumların başında Vehhabilik gelmektedir. Ana tema olarak kendilerini Selefi olarak da tanımlayan Vehhabilerin ileri sürdükleri değerler ile Selef olgusu birbirlerinden farklıdır. Şöyle ki:

Selef: Geçmiş, öncekiler, öndekiler demektir. Selef, Hz. Peygamber bir hadislerinde "En hayirli nesil benim dönemimde yasayanlardır. Sonra onları izleyenler, sonra onların ardından gelenlerdir (Buhari, "Fezailü'l-Ashab", 1; Müslim, "Fezailü's-Sahabe", 212) şeklinde buyurduğu kesimi temsil etmektedir.

Selef-i Salihin ise, Müslümanların öncüleri olan Sahabiler, Tabiinin (İslam Düşüncesinin önderleri) ve Tebe-i Tabiin (İslam düşüncesini sistematikleştirenler) şeklinde tanımlanabilir.

Selefilik de, Vehhabilik düşüncesi ile İbn Teymiyye merkezli Selefilik anlayışını birlikte değerlendiren siyasi algının ağır bastığı bir oluşum ki, Resmi temsilcisi Suudi Arabistan'dır.

Selefilik denen akim, her ne kadar Selef'in anlayış ve uygulamalarını esas aldığı söyleniyorsa da, aslında Selef'in anlayış ve uygulamalarıyla bağdaştırılması hayli zor olan fikirler benimsemiştir. Onların reddedici, dışlayıcı, kati ve tekeldi

anlayışı, ne “Ehl-i Sünnet-i Hassa” dediğimiz Selef’te, ne de “Ehl-i Sünnet-i Amme” dediğimiz Halef’te görülür.

Osmanlı uleması da söylem ile eylem arasındaki bu farklılığın farkında olduğunu göstermek amacıyla Vehhabiliğe, “Yeni Haricilik” demişlerdir.

Bununla birlikte Vehhabilerin kendilerine dayanak ve kaynak olarak oluşturdukları Selefilik anlayışı hicri 8. yüzyılda İbn Teymiyye (ö. 728/1328) tarafından yeniden yorumlanmıştır. İbn Teymiyye kelimacılar, felsefeciler, Şiiler ve tasavvufçular ile mücadeleye girerek, önceki dönemlerde dağınık olarak var olmuş olan ve fetret dönemine girmiş bulunan Selefî anlayışa yeni bir canlılık kazandırmıştır. İbn Teymiyye sonrasında, İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350), İbnü’l-Vezir (ö. 840/1436), Şevkani (ö. 1250/1834) gibi alimler bu yaklaşımı devam ettirmişlerdir. Daha sonra Selefîyye inancı hicri 12. Yüzyılda Muhammed b. Abdülvehhab (ö. 1206/1792) tarafından Arap yarımadasının merkezinde Necd bölgesinde Vehhabîyye adı altında yeniden güçlü şekilde seslendirilmiştir. İbn Abdülvehhab’la gelen yenilik, Selefiliğin siyasallaşmış ve Suud hanedanı nezdinde bir devlet mezhebine dönüşmüştür (Dalkılıç 2010:72).

Temel algı itibarıyla kendileri dışındakileri tekfir eden Vehhabiler, Arabistan merkezli Suud ailesinin iktidarı ele geçirmesiyle birlikte statüko kazanmış ve ideolojik temelli devletlerini kurmuşlardır. Osmanlı hâkimiyetindeki topraklarda bağımsızlık ilan eden Suud ailesinin mevcut yönetim Osmanlı hanedanı ile ilgili değerlendirmelerine bakıldığında Selefî anlayışın tezahürleri ortaya çıkmaktadır.

Nitekim Abdülaziz b. Suud’un İngiliz danışmanı olan John Philby’e: “İhvan’ın (Vehhabilerin) sizlere düşman olduğu doğru değildir. Zira inancımıza göre sizler Ehl-i Kitapsınız. Vehhabilerin nefretine hedef olan müşriklerden değilsiniz. Hristiyan İshak peygamberin evlatlarıdır. Araplar ise onun kardeşi olan İsmail’den gelmektedirler. Türkler ise, Tatar kökenli ‘Evlat-ı İblis’tendir’ (Büyükkara 2004:50).

Yine, Vehhabiliği devletin temel bir politikası olarak benimseyen İbn Suud’un diğer Müslümanlara yaklaşımını sergilemesi açısından şu açıklaması önemli görünmektedir: “Eğer siz İngilizler, kızlarınızı karım olsun diye bana önermeniz kabul ederdim. Fakat Mekke Şerifi’nin veya Mekkelilerden ve diğer Müslümanlardan müşrik saydıklarımızın kızlarını alamam. Hristiyanların kestiği hayvanların etlerini sorgusuz sualsiz yerim”.

Bu yargının arka planını oluşturması açısından, İngilizlerin Arap Yarımadasındaki siyasi temsilcisi W. Shakespear, 1914 Şubatında Riyad’a gelmesi ve İngilizler ile Suudiler arasında sıcak yakınlaşmalar tesis etmesi ve de I. Dünya Savaşı çıkınca bu dostluk daha da pekiştirmesi anlamlı görünmektedir. Bu doğrultuda Osmanlı’nın ittifak çağrısına ret cevabı veren İbn Suud, bunun hemen arkasından, Osmanlı heyeti hala Riyad’da iken, İngilizlere ittifak teklifinde bulundu. Artık büyük savaşta Osmanlı’nın Necd valisi safını belli etmiştir. Bu birliktelik, İbni

Suud'a İngiltere-Hindistan İmparatorluğu'nun şövalyelik nişanı verilmesiyle pekiştirilmiştir (Büyükkara 2004:48).

Günümüzde kendilerini selefi olarak tanıtmakla birlikte Vehhabilik düşüncesi bulundukları yerlere göre farklı isimler altında varlıklarını sürdürmektedirler.

SELEFİLİK DÜŞÜNCESİNDE AYRIŞMA: SUUDİ SELEFİLİK VE CİHADİ SELEFİLİK

Arabistan'daki Suudi-Vehhabi devletin sınırları İngiltere mandasındaki Kuveyt, Irak, Ürdün ve Filistin'e dayanınca İbn Suud, fetih hareketini durdurdu. Fakat İhvan reisleri cihadı sürdürmek isteyerek, imamları İbn Suud'un "İngiliz kafirlerle" ya da Kuveytli veya Mısırlı "müşrik yöneticilerle" olan diplomatik münasebetleri ve tesis ettiği antlaşmalar, İhvan tarafından din dışı faaliyetler olarak algılandı.

İhvan'ın, İbn Suud'un emri dışında Irak ve Kuveyt'e karşı cihat kampanyasını sürdürmek istemesi sonucu İngiltere'nin sert tutumu, İbn Suud ile İhvan'ı karşı karşıya getirdi ve 30 Mart 1929'daki Sebile savaşı ve ertesi yıl Ahse eyaletindeki operasyonlar sonucunda İbn Suud, İhvan teşkilatını ortadan kaldırdı.

İhvan hareketi, Cüheyman el-Uteybi önderliğinde gerçekleştirilen 1979'daki kanlı Mescid-i Harem baskını ile yeniden gündeme geldi. Cüheyman, Suud yöneticilerini, kafirlerle dostluk kurmakla, ülkenin servetini onlara çok ucuza satmakla, kutsal toprakları onların asker ve bürokratlarına açmakla ve Yarımada'da müşrik ve kafirlere karşı cihadı durdurmakla suçladı.

Ülkeden uzaklaştırılan İhvan düşüncesindeki Selefîyye mensupları, Afganistan gibi yerlerde öbeklendiler. Afganistan Cihadı, kazanılan siyasi şuurun pratiğe dökülmesi için fiili ve lojistik imkânlar sundu. Gönüllü Arap mücahitler cihat ortamında bilendi.

1980'li yıllar Selefîlik'de derinden gelen bir fay hattı kırılması yaşandı. Bu süreçte beliren yeni dini söylemde, klasik Vehhabiliğin ağırlığı azaldı ve çağdaş Selefî tonlar arttı. Böylece Yeni Selefîlik, Suudi ve Cihadi olarak iki şekilde anılmaya başlandı.

İbn Baz ve İbnü'l-Useymin gibi gelenekçi âlimlerden farklı, Nasır el-Ömer, Aiz el-Karni, İbrahim ed-Deviş, Muhammed b. Said el-Kahtani gibi isimlerden oluşan ve kendilerine Suyuhü's-sahve (uyanış alimleri) denilen yeni bir Selefî ulema neslinin ortaya çıkışı bu süreci şekillendirdi. Selman el-Avde ve Sefer el-Havali bu oluşumun en önde gelen simaları oldu.

Suudi Selefîlerin günümüzdeki kurumsal temsilcileri Hey'etü Kibari'l-Ulema, Rabîtatü'l-Alemi'l-İslami, İdaretü'l-Buhus gibi oluşumlardır. Hareketin teolojik yapısını, İbn Baz, el-Elbani, İbnü'l-Üseymin, Abdülaziz Alü's-Şeyh, Salih el-

Fevzan, el-Medhali, Mukbil el-Vadi'i ve Ubeyd el-Cabiri gibi kimselerin fetvalarıyla şekillenmektedir (Büyükkara 2014:492).

Cihadi selefiliğin öncül isimlerinden birisi de Üsame b. Ladin oldu. Bin Ladin için, Selefilik'te alim yerine kullanılan şeyh lakabı kullanılmıştır. O, yazılı ve sözlü açıklamalarında ayet ve hadisler, sahabi ve tabiin sözleri yanında, yoğun olarak İbn Teymiyye, İbn Kayyim el-Cevziyye ve İbn Abdülvehhab'ın görüşlerini aktarmıştır. Bu söylemleriyle Bin Ladin tam anlamıyla bir Selefî kimliğindedir.

Bin Ladin bağlantılı otorite dini liderleri arasında, Suriyeli Şeyh Abdülmün'im Halime, Filistin ve Mısırlı şeyhler Ebu Muhammed el-Makdisi ve Ebu Hamza el-Mısri, Suudi Arabistanlı genç şeyhlerden Bin ladin'i, İbn Abdülvehhab'ın davasının doğal vasisi olarak gösteren Şeyh Abdülaziz el-Cerbu', Şeyh Ali b. Hudaır ve Şeyh Nasır b. Hamed el-Fehd gibi kimseler bu alanda önde çıkanlardır (Büyükkara 2014:504).

Temel bir ayrışma ile Cihadi selefilikte yer tutan Usame b. Ladin'e göre, Suudi devleti dini meşruiyetini yitirmiş ve bu nedenle yöneticiler ile halk arasında Selefiyye'nin önemle üzerinde durduğu velayet-itaat bağı kopmuştur (Bin Ladin. *İ'lan bi'l-Cihad*. London: el-Kuds el-Arabi. 23 February 1998). Bu doğrultuda Suudi yönetiminin Batı tarafından kontrol edildiğini kabul eden Bin Ladin, başta ABD olmak üzere Batılı devletlere karşı cihad ilan etti.

Bunun karşısında Suudi Selefilığının en öncü sözcülerinden olan İbn Baz, Kuveyt'in haksız işgalinin sona ermesi gerekir diyerek, Kuveytlilerin can, mal ve ırzlarının muhafazası gerekçesiyle ABD taraftarlığına cevaz verdi. İbn Baz bu savaş sırasında beş binden fazla Amerikan askerinin İslam'ı seçtiğini iddia ederek, Suudi politikasının güzel bir yansıması olarak bu gelişmeyi dillendirdi.

Bir başka Suudi Selefiligi yandaşı olan Şeyh Mukbil ise, "Allah'ın kendi dinine günahkar insanlar vasıtasıyla da yardım edeceğini" söyleyen hadisi hatırlattı ve bu bağlamda ABD'ye verilen desteğin makul ve şer' i esaslara dayandığını bildirdi (Talibü'l-İlm, *er-Reddü'l-Mesail*, 4, 17).

Bu doğrultuda B. Baz, Elbani ve Şeyh Mukbil gibi kimselerin, Cihadi Selefilik anlayışına reddiyeler yazdılar (www.binbaz.org.sa/Display.asp?f=bz017-11.htm)

Buna mukabil, Cihadi Selefiler de, Suudi Selefilğine yönelik ciddi eleştiriler yapmışlardır (Medhali, *Meahiz Menheciyye* ale's-Şeyh Sefer el-Hawali. 20-4, 29-31).

Karşılıklı olarak birbirlerini suçlayan Suudi ve Cihadi Selefiler arasında çetin bir mücadele başlamıştır. Sözgelimi Suud Selefilerin gözünde Cihadi Selefî olan Sefer el-Hawali, Seyyid Kutub'un "yamağı" ve "sözcüsü" olarak Mısır'da iflas etmiş olan Kutbi ideolojiyi Muhammed Kutub'un "danışmanlığı ve işbirliğiyle" Suudi Arabistan'a taşıyan ve böylece Ehl-i Sünnet inancını kirleten kişi (salafipublications.org, no: caf 020016-17) olarak tanımlanmıştır.

Suudi Selefî algıya sahip olanlara göre, Üsame Bin Ladin ise kesinlikle bir Selefî değil, olsa olsa Harici bir Kutbidir (salafipublications.org, no:

caf020007;Oliver, The Wahhabi Myth, s. 9-10; e www.binbaz.org.sa/Display.asp?f=bz017-11.htm)

Cihadi Selefilik ile Suudi Selefilik arasındaki bu ayrışma, daha sonra Cihadi selefiler içerisinde farklı bir ayrışmayı doğurmuştur. Nitekim el Kaide doğrultusunda küresel cihat fikrinin önemli isimlerinden el Makdisi, Ebu Katade gibi isimler, IŞİD’i Haricilikle suçlamışlardır.

IŞİD ile el Kaide birlikteliğinin bozulmaya başlaması, 2006 Ebu Musab Zerkavi ile başlamıştır. Bin Ladin’in itirazına rağmen Zerkavi, Irak’ta İslam devleti kurduğunu ilan etti. Zerkavi düşman olarak kabul ettiği Şii’lere karşı tüm Sünnilerin kendisine itaat etmesini isteyerek, ‘sahve’ şeklinde adlandırdığı Sünni cemaatlere saldırmaya başladı. Böylece Selefi anlayışın yeni bir boyutu ortaya çıkmış oldu.

IŞİD

Dini söylemli radikal hareketlerin temel özelliklerinden birisi, dışlamacı olmalarıdır. Günümüzdeki Selefi söylemli olan bütün gruplarda bu geçerlidir. Bir Selefi geleneğin ürünü olan IŞİD hakkında da bu söz konusudur. Nitekim Yeni Selefilik akımı içerisinde olanlar birbirleriyle olduğu gibi bir başka İslami hareket olan İhvan el-Müslimin ile de barışık değildir, o yüzden bugün IŞİD, Hamas’ı İslam dışı kabul etmektedir. Aralarında ciddi bir ideolojik ihtilaf olması nedeniyle, aynı zamanda her ikisinin de İslam anlayışı oldukça birbirinden farklı, mücadele biçimleri ve mücadele ahlakları da değişik görünmektedir.

Bununla birlikte Arap dünyasında oluşan radikal İslami hareketlerde Selefi ton çok fazladır. Selefilik aslında bir Arap zihniyetidir. Mısır’da doğan İhvan da, ondan sonra Ürdün’de, Filistin’de doğan Hizb-ut Tahrir de, Hamas da doğal olarak Selefilik algısına sahiptirler. IŞİD’de aynı paraleldedir.

Bu tür oluşumların modern İslamcı hareketler olması nedeniyle bir tür gelenekçi Selefilik’in temel algısına sahip olmakla birlikte, değişkenlik arz etmektedir. Bu doğrultuda bunlara Yeni Selefilik akımları denmektedir.

Bir Batı söylemi olan Cihadi selefilik içerisinde değerlendirilen IŞİD öncesi, yeni yüzüyle Selefiler birden fazla devletler kurmuşlardır. Bunlar arasında Mevlevi Cemilürrahman’ın Afganistan’da kurduğu Kunar İslam Emirliği, daha sonra eş-Şebab olarak şekillenecek olan Somali’deki İslam Mahkemeleri Birliği siyasi ve idari oluşumu ile ardından ülkenin güneyinde oluşturulan devlet, Dokku Umarov’un başkanlığını yürüttüğü Kafkas İslam Emirliği, el-Kaide’nin Yemen Ebyen’de ve Kuzey Mali’de kurduğu devletler yanında Irak’ta kurulan Irak-Şam İslam Devleti, bu geleneğin bir devamı mahiyetindedir.

Temel algı ve anlayış itibarıyla benzer düşünce ve prensiplere sahip olan bu devletlerin uzun süre tutunamamasının nedenlerini, yönettikleri halkın sosyal ve kültürel yapısı ile mevcut dünya şartları dâhilinde değerlendirmek gerekmektedir.

Bu başarısızlığa rağmen, en son IşİD olayında olduğu gibi bu tür oluşumlara katılmaların artması da incelenmesi gereken bir durumdur. Bunun gerekçeleri arasında Avrupa'dan katılmaların verileri konuya açıklık getirici mahiyettedir. şÖyle ki, bulundukları yerlerde dışlanmaları ve de entegre olamamaları sonucu kapalı bir ortamda yaşam süren bu nesil, mensup olduğu dinin öğretilerini daha çok Arabistan'dan gelen irşatçılardan almıştır. Güncellenemeyen, esnek olmayan ve katı bir metoda sahip olan Selefi öğretim sonucu teori ile pratik arasında bir ikileme düştüler. Geleneksel öğretilerini de reddeden dar alanlı ve cami merkezli öğretim, idealleri uğrunda mücadele vermeye yöneltti.

Sosyal medyayı geniş ve güçlü bir şekilde kullanan bu oluşum, bireyin rahatlıkla kendilerine ulaşmalarına imkan verdi. Hatta Müslümanlar arasında Interneti en iyi kullanan kesimin Selefi merkezli oluşum ve kişiler olduğu kabul edilmektedir. Ana tema itibarıyla kendi düşüncelerini savunmak, diğer Selefi ve İslami görüşleri reddetmek, totaliter Arap yönetim biçimi ve liderlerini eleştirmek yanında Batı'daki Müslümanların durumlarını yansıtan bir yapıda olan sosyal medya iletişim araçları, ciddi bir iletişim ağına sahiptir (Kavas 2004:627).

Günümüzde önderliğini Ebu Ömer el-Hüseyini el-Kureyşi el-Bağdadi'nin çektiği IşİD hareketinin temel düşünce yapısı ve itikadi görüşleri şöyle özetlenebilir:

1. şirkin her türlüünü ve şirke ileten yol ve araçların hepsini ortadan kaldırılabacaktır
2. şiiler/Rafıziler, şirk ve ridde taifesindendir.
3. Aşırılığa giden Haricilik ile dine lakayt Mürcie, bizim hedefimizdir.
4. Kelime-i şehadeti söyleyen ve İslam'ın nevakızlarından birisini işlemeyene karşı duruşta değiliz. (Nevakız: İslam'ı bozan şeyler, Bid'at)
5. Küfür; söz, eylem ve itikad olarak, büyük ve küçük olmak üzere ikiye ayrılır.
6. Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenler, kâfirlerin ta kendileridir
7. Hizb-i İslami, Hizbü'l-Mutlak, Düleymi, Haşimi, Allavi, Caferi ve diğerleri gibi Siyasi faaliyet içerisinde bulunanlar, mürted ve kâfirdirler.
8. Rafıziler, ridde küfrüne girmişlerdir.
9. Batı ile işbirliğine girenler, müşriktirler
10. Hükümette görev alan yetkili ile şube müdürü arasında fark yoktur.
11. Endülüs'ün yıkılmasından itibaren, İslam ülkelerinin kurtarılması için cihad, farz-ı ayndır.
12. Mevcut İslam ülkelerinin yönetim ve ordusu mürted ve kâfirdir. Ancak halkı kâfir değildir.
13. Mevcut İslam ülkelerinin yönetim ve ordusuyla savaşmak, Haçlılarla savaşmaktan 'daha vacip'tir.
14. İslam Devleti'nde bulunan Kitap Ehli ve Sabii gibi zimmiler, zimmetleri olmayan harp ehlidirler. Çünkü onlar el-Umeyriyye'deki sözlerini tutmamışlardır

15. Diğer İslam gruplar, tek bayrak altında toplanmadıkları için, isyancıdırlar.

16. Faal ve sadık âlimlere saygı gösterilir. Tağut yolunda giden ve ona yalakalık edenler ise tecrit edilir

17. Ahlaksızlığa davet eden ve buna yardımcı olan uydu alıcıları gibi aletler haramdır

18. Kadının, yüzünü kapatması farz, sosyal hayatta erkeklerle karışması haramdır

"Kardeşiniz Ebu Ömer el-Hüseyini el-Kureyşi el-Bağdadi. <http://www.takvahaber.net/dunya/islam-devleti-iste-bu-bizim-akidemiz-h10452.html>)

Bu veriler doğrultusunda IŞİD'in dini algılayış ve felsefesinin Selefilik olgusuyla ciddi oranda örtüştüğü görülmektedir. Burada belirtilen hususlar arasında, "şirk" kavramına vurgu yapılması, hedef kitle olarak daha çok Müslüman kimliğine sahip kişi ve kesimlerin kastedilmesi dikkat çekicidir. Nitekim benzer bir algı, Haricilerde, Osmanlıların, "Yeni Hariciler" olarak niteledikleri Vehhabiler'de ve tüm türevlerinde olmak üzere Selefilerde bulunmaktadır.

DEĞERLENDİRME

Günümüz İslam dünyası, içerisinde bulunduğu siyasi, askeri, ekonomik ve yönetim biçimi açısından ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. 19. Yüzyılın son çeyreğinde birçok alanda çöküntü yaşayan Müslümanlar, buhranlarından kurtuluş yolları aramaya girişmiş ve bu doğrultuda dini ve siyasi önderleri halka çeşitli alternatifler sunmuştur. Liberallik ve muhafazakârlığın farklı imkânları yanında Batı kültür ve felsefesiyle bağlantılı olarak yeni anlayışlar ileri sürmüşlerdir.

Mevcut durum itibarıyla küresel Batı geleneğine sahip güçler altında ezilmiş olan Müslümanlar, inançlarının gerçekliğini kanıtlamak istercesine, dar alanda ve yerel bağlamda söylemlerini gerçekleştirmek amacıyla özel oluşumlar gerçekleştirmişlerdir. Daha çok Selefi/Vehhabi İslami anlayışın resmi temsilcisi konumuna gelen Suudi Arabistan kaynaklı yerel oluşumlar, iç bünyesindeki ayrılıklar nedeniyle, ülke dışına yönelmiş ve resmi otoritelerin etkin olmadığı bölgelere kaymışlardır.

Bulundukları bölgenin siyasi, coğrafi ve kültürel dokusu etkisiyle şekillenen bu oluşumlar, küresel güçlerinde etki ve katkısıyla palazlanarak uluslararası bir güç ve oluşum haline geldi.

Öte yandan İslam ülkelerinin laik yönetim biçimi, Müslümanların sekülerleşip dünyevileşmesi yanında toplumda bireyselleşme algısının yaygınlaşması, İslam ülkelerinde gittikçe daha da muhafazakârlaşan ve radikalleşen kesimlerin doğmasına yol açtı.

Her iki gelişme ve olgu çerçevesinde başta sosyal medya olmak üzere iletişim teknolojisinin imkânlarıyla düşüncelerini yaygınlaştıran bu kesim, dünyanın her

tarafından taraftar bulmaya başladı. Bu doğrultuda benzer düşünce sahipleri birbirlerine ulaşma imkânı buldu.

Daha önceleri Bosna-Hersek, Çeçenistan ve Afganistan gibi cihat sahalarında buluşanların en son birlikte oldukları alan, Irak ve Suriye olmuştur. Cihat inancı, İslam devleti emeli, kendisine yer edinme arzusuyla hareket eden bu kesim IŞİD adıyla siyasi bir oluşumu gerçekleştirdi.

Kendilerine özgü IŞİD akaidini oluşturan bu kesim, tamamen Selefilik düşüncesinin yeni sürümüyle kendilerini ifade etmektedirler.

Bu doğrultuda kendisi dışındaki Müslümanları “müşrik” statüsünde değerlendiren IŞİD teolojisi, birinci derecede Müslümanları hedef olarak belirledi. Bu hedeflerine ulaşmak için de tüm dünya kamuoyunun dikkatini negatif düzlemde çekecek şekilde şiddet hareketlerine başvurdu.

Haklı gerekçeler çerçevesinde Batının İslam ülkelerine müdahalesinden şikâyet eden İslam dünyası, bu müdahaleye zemin hazırlayacak bir düşünce yapısı ve İslami algı biçimine imkân oluşturmıştır. Böylece tamamen Müslümanlara yönelik şiddet uygulamalarına müsait İslami anlayış biçimiyle, ümmet arasında “fitne” oluşturan eylemler gerçekleşmiştir. Harici etki ve katkıların ivmesiyle de İslam dünyasının bugünkü manzarası şekillenmiştir.

Kaynakça

- Biçer, Ramazan (2010). *Küreselleşen Çağda İslam*. İstanbul: Gelenek Yayınları
- Büyükkara, M. Ali (2004). *İhvan'dan Cüheyman'a Suudi Arabistan ve Vehhabilik*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Büyükkara, M. Ali (2012). Vehhabilik. *DİA*, 42, 611-615.
- Büyükkara, M. Ali (2014). Günümüzde Selefilik ve İslami Hareketlere Olan Etkisi. *Tarihte ve Günümüzde Selefilik*. Ed. A. Özek, A. Kavas. İstanbul: Ensar Yayınları. 485-524.
- Dalkılıç, Mehmet (2010). *İslam Mezhepleri Tarihi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Fığlalı, E. Ruhi (1997). Hariciler. *DİA*, 16, 169-175.
- Philpy, Jack (1928). *Arabia of the Wahhabis*. London: Constable and Co. Ltd.
- Şehristani, Ebü'l-Feth (2005). *Dinler, Mezhepler ve Felsefi Sistemler*. Trc. M. Öz. İstanbul: Litera Yayıncılık
- Kavas, Ahmet (2014). Avrupa Selefililiği. *Tarihte ve Günümüzde Selefilik*. Ed. A. Özek, A. Kavas. İstanbul: Ensar Yayınları. 614-657.